miközben
S XXXXXX emigránsoktól ritkán telő türelemmel és fantáziával mutatja ki, hogy a"zümmögés" milyen dokumentativ és fontos lehet ott, ahol annál többet nem lehet... Hát harsognunk csakugyan nem lehetett, hogy vegyék vissza tőlünk Kassát, s ezt Ön nem is várta tőlünk. De ezen a hatáton belül hogyan lehettünk volna még anti-müncheni stábbak, mint amilyenek voltunk? Hiszen, még a legradikálisabb akkori baloldalon belül is, mi voltunk az ~~ex offo~~ par excellence csehbarátok, minket vádoltak hazaárulással - a többieket inkább felforgatással - s minket és a hozzánk hasonlókat marasztalnak el, épen anti-müncheni zmusunk miatt, még ma is olyanok, akik a magyar demokrácia irányitásában szerepet kértek és kaptak. Az egyetlen konkrétum, mely a Daladier-Chamberlain iránti jóindulat vádját tanulmányában igazolni látszik, az, hogy, bár politikájukat elitéltük, hazájukat mégis demokráciának nevezték. Hát megtehettük volna, hogy minden egyes alkalommal odairjuk az "ugynevezett"-et vagy meg-macskakörmözzük magát a szót; de nem szólva ennek a módszernek olcsó és fárasztó voltáról, ha tulságba viszik - vajjon igazunk lett volna? Lehet-e egy kormányformát, egy alkotmányos berendezkedést antidemokratikusnak minősiteni, csak mert akik ideig-óráig vagy akár többnyire az élén állnak, antidemokratikus erőkkel rokonszenveznek? Ha lehet, akkor a polgári vagy parlamentáris demokrácia sohasem lehet demokrácia, mert természetéhez tartozik, hogy antidemokratikus erőket is szóhoz juttat. Hogy helyes-e ez, nem-e, ezen lehet vitatkozni - magunk is elitéltük a demokráciának azt a fajtáját, amely megfojtóinak kezébe adja a kötelet - de amig a szavak kialakult értelmét tisztaságban tartjuk, addig nehéz kétségbe vonni, hogy a francia és az angol berendezkedés abban az időben is valamiféle demokrácia volt - bizonnyal tökéletlen, sok tekintetben reakciós, de demokrácia. Ha nem lett volna az, akkor értelmetlen lett volna a béke-blokk sürgetése, amelynek a nyugati hatalmak ugyanugy XXXXXXXXXX alkotó elemei lettek volna, mint a Szovjetszövetség; s ne felejtsük el azt sem, hogy például Angliában egy csöppet sem változott az állam gépezete, sőt még a kormánypárt összetétele sem, amikor Chamberlain helyére Churchill lépett. Ami demokrácia volt Chamberlain idejében, demokrácia maradt a Churchill-ében - csak a demokratikus gépezet utiránya változott meg. Ez, elismerem, óriási különbség; de ha nem lett volna abban a gépezetben az utváltás lehetősége, nem jöhetett volna Churchill s mellette a Munkáspárt is - amitől a gépezet szintén nem vált tökéletessé, de arról mindenestre meggyőzhette a kétkedőket, hogy a világ-demokrácia érdekében ugyanolyan hatékonyan hasznositható, sőt hatékonyabban, mint a világ-reakció szolgálatában. Ezért volt helyes demokráciát látnunk Angliában, az Egyesült Államokban, Franciaországban akkor is, amikor XX politikájukat elitéltük.

Sok mondatával szállhatnék még vitába, de csak egy megállapitását emelem még ki, alkalmasint a legátfogóbb XXXXXXXXXXX kifogását ellenünk. Ön ugy látja, hogy mi féltünk A TÖMEGTŐL. Elismerem, voltak jelek, amelyek erre vallhattak, de a valóság nem ez volt. Még látszólag sem, ha komolyan veszi programunkat, melyben a népjog érvényesülését sürgettük amelyet csak öngyilkos kedvtelésből vállalhattunk volna, ha magunk nem vesszük azt komolyan. De, bár nyiltan ki nem irhattuk, azt hiszem, eléggé világossá tettük azt is, hogy csökönyös highbrow-ságunk csak kihivás akar lenni azoknak, akik minden más területen rendőrök trancsirozásában falhatnak fel, de oda csak nehezen követhetnek. József Attila, kitől a "Szép Szó" cim-ötlete származott, azt mondta: vállalnunk kell a magáért-való szépség és pártfeletti elmélkedés kultuszát, részben, mert ez is érték, főként azonban, mert ez az, amit ma viszonylag legkevesebb megalkuvással gyakorolhatunk. Igen, volt ha nem is szemléletünkben, de a hangsulyunkban, a kollektiv pózunkban valami odi profanum kevélykedés, de magunk közt nyilt titok volt s XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX csodálnám, ha figyelmes olvasóink nem vették volna észre, hogy mennyi ebben az "erény"-ben a "szükség", olyan szükség, melyet a közállapotok kényszeritettek ránk. A Tömegtől, ha ezen felszabadulásra, gazdasági és erkölcsi fölemelkedésre törő emberek tömegét értjük, már csak azért sem félhettünk, mert nem volt a közelben; csak a tömeg-hiánytól féltünk, amellyel ugyanugy lehet nagygyülést összeharangozni és apokaliptikus uccai jeleneteket rendezni, mint a tömeg-akarat pozitiv megjelenésének erejével. Mennyiségtani értelemben persze ugyanugy voltak tömegek Magyarországon akkor, mint ma vagy 1918-ban; de amely réteg közülök megmaradt a maga pártján, vagyis a baloldalon, azt már rég passzivitásba és fásultságba gyötörte XXXX volt a fehér uralom rendőrsége, a többi pedig félfasiszta, háromnegyed-fasiszta és ultrafasiszta vijjogással köszöntötte a "népi" rianást, a reakciós "reform-korszak"-ot. Próbáltunk volna néha elsétálni a béresek és napszámosok közé demokráciát és szocializmust prédikálni? Nem mondom, hogy lehetetlen volt, mert földalatti mozgalmak mindig voltak, bár akkortájt reménytelenebbek, mint valaha a Horthy rendszer alatt. De végre sem csak földalatti mozgalomnak van jogosultsága, még zsarnokság alatt sem - ezt Ön is kifejti - s ha mi a Szép Szónál ugy éreztük, hogy a magunk képességével, nem dölyfből, hanem egyszerüen mert erre XXXX véltük magunkat inkább hivatottnak, a legalitás réseiben helyezgessük el mondanivalónk törmelékeit, akkor megint XXXXXXXXXXXXXXXXXXX